

NIETZSCHE'DE SİYASAL KAVRAMI

Oğuz TIRPANLI*

ÖZ

Bu makalenin amacı yazılarındaki siyasal metinleri ilişkilendirip yorumlamak üzere, Nietzsche'deki siyasal kavramı kurgulamaktır. Bu kurguda yararlanılan en önemli Nietzsche kavramı uzaklık pathosudur. Ayrıca, Nietzsche'nin insanın birinci ve ikinci doğaları yardımıyla açıklamaya çalıştığı tarih yorumu da kavramlar arası ilişkileri anlamlandırmak için kullanılmıştır. Nietzsche'de siyasal kavramı yeni bir itaat biçimi yaratmak, değilse var olan itaat biçimlerini yeniden üretmek olarak ifade edilmiştir. Yeni bir itaat biçiminin yaratılması olarak büyük siyaset ve var olan itaat biçimlerinin yeniden üretilmesi olarak küçük siyaset ayrımına gidilmiştir. Kurgulanan siyasal kavramıyla, büyük siyaset ve küçük siyaset kavramları tanımlanıp açıklanmıştır. Büyük siyaset ve küçük siyaset ayrımı kullanılarak Nietzsche'nin yaşadığı çağda var olan ideolojilere ve siyasetlere yaptığı eleştiriler anlaşılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: itaat, kendini aşmak, emir, uzaklık pathosu, sıralanma düzeni (Rangordnung), tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi, küçük siyaset, büyük siyaset

THE POLITICAL IN NIETZSCHE

ABSTRACT

This article aims to conceptualize the political in Nietzsche to interrelate and interpret the political texts in his writings. One of the most critical of Nietzsche's key concepts, the pathos of distance, is used for the pivotal conceptualization of the political. His interpretation of history explained by using the concepts as the first nature and the second nature of humans is also used to interpret relations of his political concepts. The political in Nietzsche is either to create a new form of obedience or else to reproduce existing forms of it. The policies applied to create a new form of obedience are called great politics, and the policies applied to reproduce existing forms of obedience are called petty politics. Great and petty politics are defined and interpreted by using the political; and by using the distinction between them, criticisms and interpretations of his age's ideologies and policies are trying to be understood.

Keywords: obedience, self-overcoming, command, pathos of distance, order of rank (Rangordnung), revaluation of all values, petty politics, great politics

* Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset Bilimi Bilim Dalı. Bu makale sürmekte olan "Nietzsche'de Siyasal" başlıklı tezden üretilmiştir.
oguztirpanli@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6801-2532

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss. 261-280

Makalenin geliş tarihi: 22.02.2021

Makalenin kabul tarihi: 22.03.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 261-280

Submission Date: 22 February 2021

Approval Date: 22 March 2021

ISSN 2618-5784

Giriş

Siyasal kavramını “dost-düşman ayrımı”¹ olarak belirleyen Carl Schmitt'e göre, siyasal kavramı kendine özgü olup başka alanların kategorik ayrımlarından çıkarılmadığı için “özerk”,² varoluşa ilişkili,³ devlet tanımından önce gelen⁴ ve devletin hukuksal bakışı tekeline almış olmasından dolayı başka alanlarda “siyasal” olarak kullanılan sıfatlarından anlaşılamayacak⁵ bir kavramdır. Hatta Schmitt'e göre dinsel, hukuksal, bilimsel, kültürel, vb. olanın siyasal olamayacağı ya da olmaması gerektiği tezi yanlıştır⁶ ve siyasal kavramı kendi teorik ve pratik varlığını sürdürmesinin⁷ yanında diğer alanların kategorik ayrımlarını da belirlemektedir.

“Salt kavramsal bir ölçüt” sunan siyasal kavramı “nihai bir tanım olmadığı gibi, içeriğe ilişkin bir şey de söylemez”.⁸ Bu nedenle, bu makalede Nietzsche faşist, sosyalist, liberalist, vb. olarak nitelendirmemekte, belli bir ideolojinin tarafı olarak gösterilmemektedir. “Siyasal kavramının tanımı ancak özgül siyasal kategorilerin keşfi ve saptamasıyla mümkün”⁹ olacağı için, bu makalede, Nietzsche'nin düşüncesindeki özgül siyasal kategoriler araştırılacak ve Nietzsche'nin siyasal kavramı kurgulanacaktır.

Dünyayı anlamlandırmaya çalışan her düşünür az ya da çok, belirli ya da belirsiz, gizli ya da açık kendi siyasal kavramına sahiptir. Dünyayı anlamlandırmaya çalışan bir düşünür olarak Nietzsche'nin de siyasal kavramı vardır ve bu kavramı kullanarak yaşadığı çağdaki siyasi olayları anlamlandırıp yorumlamıştır. “Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılabilecek özgül siyasal ayırım”¹⁰ olarak kurgulanması gereken siyasal kavramı, Nietzsche'nin güç istenci, itaat, kendini aşmak, emir, uzaklık pathosu, *Rangordnung*¹¹, tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi, küçük siyaset, büyük siyaset kavramları düşünülerek kurgulanmıştır. Bu kurguda kavramlar arası ilişkiler Nietzsche'nin

¹ Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.57.

² a.g.y.

³ a.g.y., s.39.

⁴ a.g.y., s.49.

⁵ a.g.y., s.51.

⁶ a.g.y., ss.53-54, “NOT” başlıklı bölümde.

⁷ a.g.y., s.57.

⁸ a.g.y.

⁹ a.g.y., s.56.

¹⁰ a.g.y.

¹¹ Almanca “*Rangordnung*” sözcüğü iki sözcüğün bileşimidir. “Rang” sözcüğü, “derece, rütbe, mevki, sıra” anlamına gelir; “*Ordnung*” sözcüğü, “tertip, düzen” anlamına gelir. “*Rangordnung*” un Türkçe'ye çevirilerinde “derece düzeni, rütbe düzeni, rütbe sırası, sıra düzeni, düzey düzeni, sıralanma, sıralanış” gibi sözcükler kullanılmıştır. Bu sözcüğün Türkçe çevirilerinde bir uzlaşma bulunmadığı için sözcük makalede Almanca aslıyla *Rangordnung* olarak kullanılmıştır.

“birinci” ve ikinci” doğalar olarak tasarımladığı tarih yorumu¹² kullanılarak oluşturulmuştur. Nietzsche’de siyasal kavramı kurgulanırken akılda tutulması gereken en önemli argüman, onun her zaman savunduğu insanlık türünün her yükselişinde ya da batışında “yeni bir köleleştirme biçimi”nin¹³ ya da “kölelik kuramı”nın¹⁴ olmasıdır.

Birincil Siyasal Doğa

Nietzsche’ye göre güç istenci, güdüler arası ilişkilerden istemeler arası ilişkilere uzanan bir dünyayı kurar¹⁵ ve dünyanın “kavranabilir karakteri”¹⁶ olarak amaçtan, yarardan, uyumdan,¹⁷ kendini korumadan,¹⁸ ve “varoluş savaşından” daha çok gücü artırmak¹⁹ üzerine kurulu bir ilişkiye gönderme yapar. Böylece güç istenci “varolma iradesi” ya da “yaşama istenci” değil bunları aşkın bir istenç olarak kavramlaştırılır.²⁰ “Nietzsche’ye göre, güç istencinin etkinliği olarak yaşam, “daima kendini aşmak zorunda olan”dır.²¹

“Her yaşayan bir itaat eden” olduğundan, kendini aşmak zorunda olan canlının ilk görüngüsü itaattir.²² Demek ki Nietzsche’ye göre emirden önce itaat vardır ya da başka bir deyişle itaat ilk başta emri gerektiren bir durum değildir. Yaşamın ilk görüngüsü olarak itaat etme, kendini koruma, yaşamını sürdürme, uyum içinde bulunma anlamına gelmez; çünkü Nietzsche’ye göre bunlar güç istencinin “sık rastlanır sonuçları”,²³ “kuvvetlerin işleyişinden sonra ortaya çıkan durumlar”,²⁴ güç istencinin “sınırlanması”²⁵ ya da güç istencine ait

¹² Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, (çev. Nejat Bozkurt), Say Yayınları, İstanbul, 2003, ss.60-61.

¹³ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), Asa Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s.256

¹⁴ Friedrich Nietzsche, “Yunan Devleti”, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.23.

¹⁵ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2003, ss.52-53.

¹⁶ a.g.y., s.53.

¹⁷ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2011, ss.93-95.

¹⁸ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.28.; Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), s.220.

¹⁹ Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), ss.220-221.

²⁰ Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.138.

²¹ a.g.y.

²² a.g.y., s.137.

²³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.28.

²⁴ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s.95.

²⁵ Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), s.220.

“istisna” durumlarıdır.²⁶ Böylece Nietzsche canlılara ait dünyanın temel görüngüsünü “itaat etmek” olarak siyasal bir kavramla açıklar.

Kendini aşmak zorunda olan canlının görüngüsü “itaat etmek”se ve bu görüngü emir verildiği için değil de canlılığın bir gereği olarak görülüyorsa, itaat eden canlılar arasında emirsiz itaat dizisi²⁷ oluşur. Bu dizi yalnızca insana özgü değildir, çünkü Nietzsche'ye göre itaat yalnızca insanlara değil canlılara özgüdür,²⁸ bu nedenle emirsiz itaat dizisi tüm canlılar için geçerlidir. Eğer Nietzsche itaati tüm canlılar için değil de yalnızca insana özgü olarak ifade etmiş olsaydı, insanın doğasını canlının doğasından ayrı tutması gerekecek; bu durumda da yaşamın ve güç istencinin karşısında olan çöküş ve yozlaşmayla bir tuttuğu siyasetleri eleştirme hakkına sahip olamayacaktı. Daha açık bir ifadeyle, Nietzsche'nin çöküş ve yozlaşmayla bir tuttuğu siyasetlerin eleştirisi, canlının doğasına ait bir haklılaştırmayla başlar.

Sonuç olarak Nietzsche için canlının doğasına ait temel ilişki “itaat etmek” görüngüsüyle açıklanan siyasal bir ilişkidir. Bu siyasal ilişki canlıların dünyasında emirsiz itaat dizisi oluşturur ve böylece Nietzsche'nin siyasal düşüncesine ait birincil siyasal doğa²⁹ ortaya çıkar.

İkincil Siyasal Doğa

Nietzsche'ye göre canlının, dolayısıyla insanın, ilk görüngüsü “itaat etmek”se, ikincisi “emir altına girmek”tir.³⁰ Canlıyı ve dolayısıyla insanı “itaat etmeye, emretmeye ve emrederken dahi itaatkar olmaya ikna eden şey” güç istenci ya da “efendi olma arzusu”dur.³¹ Emir vermek, güç istencinin aşkın etkinliği olarak “daima kendini aşmak zorunda” olan yaşamın gereğidir.³² “Kendini yenme” ya da “yaşamın özündeki zorunlu kendini aşma yasası” ise,

²⁶ a.g.y., s.221.

²⁷ Burada kullanılan “emirsiz itaat dizisi” tamlamasında, “dizge” ya da “sistem” yerine “dizi” sözcüğü kullanılmıştır, çünkü “dizge” ya da “sistem”, parçaları arasındaki uyumluluğu ve bir denge durumunu çağırır. Nietzsche, canlının bir gereği olarak “itaat”i ele alırken uyumu ve dengeyi kastetmemektedir, aksine bir uyumsuzluk ve dengesizlik durumunu dile getirmektedir. Zaten güç istenci, daha çok güç istemek anlamına geldiği için asimetrik, dengesiz bir duruma işaret eder.

²⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.137

²⁹ “Birincil siyasal doğa” tamlamasındaki, “birincil” sözcüğü, “kötücül”de olduğu gibi daha çok bir andırışı değil de “balıkçıl”, “kuşçul”da olduğu gibi bir alışkanlığı, düşkünlüğü, sürekli ve sık yapıları belirtmek üzere kullanılmıştır. Bu anlamı vermeyen “temel”, “asil”, “esas”, “derin” gibi sözcükler kullanılmamıştır.

³⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.137.

³¹ a.g.y.

³² a.g.y., s.138.

“kendini lağvetme yoluyla” “kendi kendileri yüzünden telef olan” “tüm büyük şeyler”in yasasıdır.³³

Burada Nietzsche'nin siyasal düşüncesinin merkezi kavramlarından biri olan “kendini aşma”yı açıklamak gerekir. Nietzsche'ye göre “kendi”, beden ile tin arasındaki ilişkiyi kuran bütünlüktür.³⁴ Nietzsche “kendi” ile “ben” arasındaki ilişkiyi ise emir-itaat ilişkisi olarak formüle eder.³⁵ “Kendi”lik beden ile tin bütünlüğünden oluşurken, “ben” bu bütünlüğün bir tasarımı ve gelişmişlik aşaması olarak sunulur. Bu nedenle “kendi”nin bir tasarımı ve gelişmişlik aşaması olarak “ben”; köledir, efendidir, yurttaşdır, kraldır, vb... Beden ile tinin bütünlüğü olarak “kendi” ise, tinsel olarak tasarılanmış köleliğin, efendiliğin, yurttaşlığın, krallığın vb. bedenleşmiş halidir. Nietzsche'ye göre, “kendi”, “mekân” olarak bedendir;³⁶ yani “ben”liğe göre örgütlenip yaratılmış, bir emri ve bir yasası olan bedendir. O halde “kendi”lik, toplumsal düzende tin ve bedenden oluşan bir molekülüdür. Kendini aşmaksa, bu molekülü yıkıp parçalamak, başka bir düzenle yeniden kurmaktır. Kendini aşmak demek, “kendinden ileri bir varlık yaratmak” demektir; bedeni hiçe saymak, yaşamı ve bedeni küçümsemek anlamına gelmez.³⁷

Böylece Nietzsche'ye göre insanın, itaat etmek ve emir vermek olarak özetlenebilecek iki temel görüngüsü ortaya çıkar. Birincil siyasal doğanın emirsiz itaat eden canlısından, ikincil siyasal doğanın emir veren ve emre itaat eden trajik canlısı insan, kendini aşarak doğar: İtaat etmek zordur, ancak “emretmek daha da zordur”; bu zorluk yalnızca “emredenin bütün itaatkarların yükünü taşıdığından ve bu yükün kendisini kolayca ezebilecek oluşundan değildir”, bu zorluk emredenin “kendi” koyduğu yasaya ilk önce “kendi”nin boyun eğmesi, “kendi yasalarının yargıcı, intikamcısı ve kurbanı” olmasındandır.³⁸

Sonuçta insan birincil siyasal doğasından ikincil siyasal doğasına tinsel tasarım oluşturarak geçer yani “içselleşir”, siyasal kurumların da etkisiyle “kendisine karşı bir varlık” haline gelir.³⁹ Nietzsche'ye göre kendisine emir vererek tini ile bedeni arasında bir uzaklık yaratan insan, kendi dışındaki başka bir insana da emir vererek kendisiyle başka insanlar arasında da uzaklık yaratabilir. Beden ile tin arasındaki bu uzaklık aynı zamanda insan ile insan arasındaki uzaklığa dönüşerek insanlar arasında emirli itaat dizisini, ikincil

³³ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, (çev. Zeynep Alangoya), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2011, s.170.

³⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.58.

³⁵ a.g.y., s.59.

³⁶ a.g.y., s.58.

³⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s.59.

³⁸ a.g.y., s.137.

³⁹ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s.100.

siyasal doğayı oluşturur. Beden ile tin, insan ile insan arasındaki bu uzaklığa, Nietzsche, uzaklık pathosu⁴⁰ demektedir.

Uzaklık Pathosu ve Rangordnung

Nietzsche'nin sıkça kullandığı "uzaklık pathosu", yöneten ve yönetilen arasındaki uzaklığın fiziksel boyutlarının yanında, emir, yasa, gelenek, alışkanlık gibi tinsel boyutları da içerir.⁴¹ Bu anlamıyla uzaklık pathosu, yalnızca efendi ile köle arasındaki siyasal bir uzaklığı anlatmaz. İnsanı insan yapan uzaklık pathosu, insanda oluşturduğu tinsel uzaklıkla felsefeyi, dini, sanatı, bilimi ortaya çıkaran gücün kaynağına da vurgu yapar. Nietzsche'ye göre bu kaynaktaki "güç istenci bir varlık değil, bir oluş değil, bir pathos'tur – oluşun ve etkinin ilk olarak meydana geldiği en elementsel gerçektir".⁴²

Uzaklık pathosu, Nietzsche'ye göre şiddetle kurulur.⁴³ Bu şiddet ilkin "her düzeyde tamamlanmamış hayvanlar" anlamında "soylu" ve "barbar" "tamamlanmamış insan" kastları tarafından uygulanmıştır.⁴⁴ Uzaklık pathosunu yaratanların üstünlükleri yalnızca fiziksel kuvvetlerinde değil, "öncelikle ruhsal güçlerinde" bulunmaktadır.⁴⁵ Demek ki uzaklık pathosu, "insanlar arasındaki değer ayrımlarının", "uzun bir sıralanma düzeni [*Rangordnung*] merdiveni"nin kurulmasının, "insan tipinin yükselişi"nin, aristokratik toplumun ortaya çıkışının "sürekli insanın kendini yenmesi"nin nedenidir.⁴⁶

Egemen kastlar, yani ilkin "kendi başlarına iyi" olanlar, "soylu, güçlü, yüksek konumlu, yüksek ruhlu" olanlar, uzaklık pathosunu yalnızca bir kereliğine kurup bırakmazlar, uzaklık pathosundan yararlanarak değerleri ve dili yaratırlar; böylece uzaklık pathosunun sürekliliğini sağlarlar.⁴⁷ Demek ki bu değerler, değerlerin kendisinden değil; uzaklık pathosundan, uzaklık pathosunun uçlarında bulunan güçlerden kaynaklanır, güçlü olan değerleri ve dili de yaratır.

İkincil siyasal doğanın bir ürünü olarak görülen ve emirli itaat dizisi olarak düşünülen *Rangordnung*, uzaklık pathosuyla kurulan devletli topluma

⁴⁰ "Pathos" sözcüğü bir Antik Yunan felsefesi terimidir, "olay, vakıa, hadise; deneyim, tecrübe, yaşantı; duygu tutku, duygulanım, etkilenim, heyecan; sıfat veya nitelik, öz-nitelik" demektir. (Francis E. Peters, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, (çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.281, "páthos" maddesi.)

⁴¹ Peters, a.g.y., ss.281-82, "páthos" maddesi.

⁴² Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, (çev. Nilüfer Epeçeli), Say Yayınları, İstanbul, 2010, s.408.

⁴³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.189.

⁴⁴ a.g.y., s.190.

⁴⁵ a.g.y.

⁴⁶ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.189, köşeli parantez bana aittir.

⁴⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, ss.40-42.

işaret eder. Nietzsche'ye göre devletli toplum sözleşmeyle değil, şiddetle kurulmuştur.⁴⁸ Bu şiddet, "sarışın yırtıcı hayvanlar sürüsü" ya da "fetheden, efendi bir ırk" ya da "sayı olarak muazzam bir üstünlüğe sahip, ama hala bir biçimi olmayan bir göçebe ırk" olarak; "savaş için örgütlenmiş, gözünü kırpmadan korkunç pençelerini nüfus üstüne atan" devlettir.⁴⁹ Devlet, "içgüdünün akılsallaştırılmasından başka bir şey olmayan demir elli fatih" olup "toplumun pramidal yapısının kimyasal ayrışımı"ni oluşturan ve "toplum sürecini zorlayan" "demir kelepçe"dir.⁵⁰ Sonuçta devletli toplum eski sürülere, topluluklara, vb. nazaran daha büyük bir güçtür.⁵¹ Devlet olmadan toplum "aile alanının dışında kök salamaz".⁵² Devletin bu gerekliliği ve zorunluluğu, yalnızca bir toplum biçiminin devamlılığı için değil, aynı zamanda bireyin "içgüdüsel zevk"i, "fedakârlık ve görevlerinin hedefi ve zirvesi" olarak da görülür.⁵³ Nietzsche'ye göre devlet barış zamanlarında "dehanın parlak çiçeklerini açtırsın diye" toplum içine yöneltilen daimi bir şiddetin de üreticidir.⁵⁴

Sonuçta *Rangordnung* kavramından, "yaşamın yüce yasasının kendisini yalın bir şekilde formüle ettiği" "kast düzeni, düzey düzeni [*Rangordnung*]" olarak pramidal ve hiyerarşik yapıya sahip,⁵⁵ özneleri arasında emir-itaat ilişkisinin uzunca süre denenerek kurulduğu⁵⁶ ve bu ilişkinin enerjisiyle yaratılmış değerlere sahip⁵⁷ devletli toplum anlaşılmaktadır. "Halklar ile yönetimler arasındaki ilişki" olarak *Rangordnung*, toplumdaki "diğer ilişkilerin en güçlü modeli" olup⁵⁸ ailenin, sürünün, topluluğun ya da daha genel olarak ifade edecek olursak, insanın birincil siyasal doğasında bulunan bir niteliğinin dönüşmüş hali değildir. *Rangordnung* insanın ikinci doğasıdır.

İkinci doğa olarak *Rangordnung*, insanın birinci doğası üzerine kurulmuştur ve böylece tarihselleşmiştir. İnsan, "eğitim"le ve "sıkı düzenle" kendine "yeni bir alışkanlık, yeni bir içgüdü, bir ikinci doğa aşılar".⁵⁹ Nietzsche'ye göre "her ikinci doğa bir gün birinci doğa"ya dönüşür⁶⁰ ve "nihayet

⁴⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s.102.

⁴⁹ a.g.y.

⁵⁰ Nietzsche, "Yunan Devleti", ss.23-25.

⁵¹ a.g.y., ss.23-24.

⁵² a.g.y., ss.24-25.

⁵³ a.g.y., s.24.

⁵⁴ a.g.y., s.25.

⁵⁵ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, (çev. Ayça Kaya), Say Yayınları, İstanbul, 2012, ss.79-80, köşeli parantez bana aittir.

⁵⁶ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.110.

⁵⁷ a.g.y., ss. 191-194, 201.

⁵⁸ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, (çev. Cemal Atilla), 1.Kitap, Say Yayınları, İstanbul, 2004, s.286.

⁵⁹ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.60.

⁶⁰ a.g.y., ss.60-61.

neredeyse bir içgüdü haline gelir".⁶¹ Birinci ve ikinci doğalar birbirini aşır üst üste birikirler; böylece "halkın, toplumun, insanın onlara göre yaşadığı değer biçmelerin sıralanma düzenini [Rangordnung] çabuk tahmin etme yeteneği" olarak "tarih duygusu" oluşur.⁶² Değerlerin sıralanma düzenini bilme yeteneği olarak tarihin bir yasası yoktur ve öznesi halk değildir;⁶³ tarihin ereği sonda değil "büyük adamların yaratmalarıyla" "en yüksek örneklerinde" bulunabilir.⁶⁴ Tarihin yapıcısı dehalardır.

Tüm Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi

Dehalar, tüm değerleri yeniden değerlendirerek tarihi yaparlar. "İnsan tipinin her yükselişi", "insanlar arasındaki değer ayrımlarına" ve "şu ya da bu anlamda köleliğin gerekliliğine inanan", "uzun bir sıralanma düzeni merdiveni [Alm. lange Leiter der Rangordnung]" biçiminde örgütlenmiş "aristokratik toplum"un inşasına dayanır.⁶⁵ Her aristokratik toplum, köle ahlakı ile efendi ahlakına sahiptir.⁶⁶ Böylece bir çift birbirine karşıt ve zorunlu değerler sistemi oluşur. Bu karşıt değerlerin taşıyıcıları arasında bulunan uzaklık pathosuna dayalı olarak hem değerlerini ve hem de taşıyıcılarını tasarımıyıp örgütleyen *Rangordnung* oluşur. *Rangordnung*, uzaklık pathosunun tasarımılanmış halidir.

Efendi ahlakı etkisel (proaktif), yaşamı evetleyen, içe dönük ve gücünü arttırmaya çalışan bir eylem alanına sahipken; köle ahlakı ise tepkisel (reaktif, gerici), yaşamı hayırlayan, dışa dönük ve hıncı dolu bir eylem alanına sahiptir.⁶⁷ Efendi ahlakının benimsenmesi uzaklık pathosunun ve *Rangordnung*'un varlığını onaylar; köle ahlakının benimsenmesi ve yüceltilmesi ise "uçlar arasındaki gerginliğin gücü" ve "gerginlik genişliği" olarak tanımlanan uzaklık pathosunun aşındırılıp yok edilmesi, "yozlaşma", "yaşamın çöküşü", başka bir deyimle *Rangordnung*'un "kural dışına" çıkarılması demektir.⁶⁸ Bu da insanı birincil siyasal doğasına döndürmek, *Rangordnung*'dan önceki topluluklara dönüştürmek, sürüleştirmek anlamına gelir. Doğal olarak Nietzsche'nin siyasal bakışı ve yorumları da efendi ve köle ahlakı olarak ortaya koyduğu bu argümanlara dayanır.

⁶¹ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, s.90.

⁶² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 146, köşeli parantez bana aittir.

⁶³ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.120.

⁶⁴ a.g.y., s.117.

⁶⁵ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 189, köşeli parantez bana aittir.

⁶⁶ a.g.y., ss. 191-194.

⁶⁷ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s.51.

⁶⁸ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, (çev. İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları, İstanbul, 2002, s.96.

Nietzsche için değerler “kendiliğinden bir değer” taşımadığı⁶⁹ için değerleri yaratanların yanında değerleri yeniden üretenler ya da geriletip yok etmeye çalışanlar da vardır. Buraya kadar yazdıklarımızdan çıkan sonuca göre, Nietzsche'nin değerleri yaratanlar ve yaratmayanlar üzerinden iki siyasal yorumu vardır. Bu yorumlardan ilki değerleri yaratarak yeni itaatleri oluşturmak üzerine yapılan siyasetlere gönderme yapar ki Nietzsche yazılarında buna “büyük siyaset” (Alm. grosse Politik) adını vermiştir. İkincisi ise yaratılmış değerler üzerinden siyaset yapmak ya da daha önce yaratılmış itaat biçimlerini yeniden üretmek ya da üretilen değerleri yok ederek toplumu geriletmek, sürüleştirmek, çökertmek isteyen siyasetler vardır ki Nietzsche yazılarında buna “küçük siyaset” (Alm. kleine Politik) adını vermiştir. Bu nedenle Nietzsche'de siyasal kavramı yeni itaat biçimleri yaratmak, değilse eski itaat biçimlerini yeniden üretmek olarak kurulabilir. Kolayca anlaşılabilceği gibi büyük siyaset efendi ahlakına ve eylem alanına, küçük siyaset köle ahlakına ve eylem alanına sahiptir. Makalenin bundan sonraki kısmında hem büyük siyaset ve küçük siyasetin ne olduğu açıklanacak ve hem de Nietzsche'nin siyasal kavramı üzerinden mevcut siyasetlere yaptığı eleştiriler gösterilmeye çalışılacaktır.

269

Büyük Siyaset ve Küçük Siyaset

Muhafazakar, gerici, liberal, demokrat, amaçlar uğruna çalışan, eşitlikçi, özgürlükçü, daha fazla efendileştiren, daha fazla köleleştiren, serbest piyasayı savunan, adaleti ve uyumu arzulayan, ulusalcı, ırkçı, parçalayıcı, bölücü, Hıristiyan, hümanist olarak nitelendirdiği çağının mevcut tüm siyasetleri, Nietzsche'ye göre küçük siyaset olarak tanımlamaktadır.⁷⁰ Büyük siyaset, “insan türünün her güçlendirilmesinde, arttırılmasında yeni köleleştirme biçimi” olduğu için “yeni düzenler”in “yeni kölelikleri” gerektirdiğine inananların; “tehlikeyi, savaşı, macerayı sevenler”in ve “uzlaşmayı, teslimiyeti, barışmayı, iğdiş edilmeyi yadsıyanlar”ın siyaseti olarak nitelendirilmiştir.⁷¹ Nietzsche için tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi anlamına gelen büyük siyaset,

⁶⁹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s.94.

⁷⁰ Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), ss.255-257.; Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.130.

Nietzsche'nin yaşamı Bismarck dönemine denk gelir ve bu dönemde Almanya'da muhafazakârlar, liberaller, sosyal demokratlar (sosyalistler) ve merkezçiler (Katolik ve Hıristiyan siyasetçiler) olmak üzere dört ana akım üzerinden siyaset yapılmaktaydı. Krallık mevcut bir kurumdu, krallığın yanında parlamento da vardı. Anayasalcılık, ulusalcılık, Yahudi karşıtlığı, sömürgecilik, uluslararası savaşlarla iç siyasetin belirlenmesi, kültürün siyaset tarafından yönlendirilmesi ve işçi sınıfının toplumsal sorunları tartışılan ana konulardı. (Frank Cameron ve Don Dombowsky, *Political Writings of Friedrich Nietzsche*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, ss.1-20.)

⁷¹ Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), s.256.

yaratıcı yıkım, "insanlığın en yüce eylemi", "düşünceler savaşı" içinde kaybolan siyaset kavramı ve "yalan üstüne kurulmuş" "eski toplumun tüm siyasal kurumları"nın "havaya uçması" demektir.⁷²

Tarihin "güçlü kişilikler" tarafından yapıldığını,⁷³ insanlığın ereğinin "en sonda" değil "en yüksek örneklerinde" olduğunu ve tarihin "büyük adamların yaratmalarına fırsat vermek ve onlara güç kazandırmak" anlamına geldiğini söyleyen⁷⁴ Nietzsche için büyük siyasetin bir deha siyaseti olduğu açıktır. Bir deha siyaseti olarak büyük siyasetin, bir yönüyle "daha sıradışı, daha güçlü, daha karmaşık, daha verimli" "üstün tekil örnek"⁷⁵ odaklanarak dehaları yaratan bir siyaset; başka bir yönüyle de "her değer vermedeki perspektifsel öğeyi" kavrayarak "rütbe düzenini [*Rangordnung*] kurma sorununu"⁷⁶ anlamış dehalerin yaptığı bir siyaset olmak üzere iki boyutu vardır.

Bu nedenle büyük siyasetin ilk boyutu eğitim, yaratıcı yarış ve demokrasi ile dehaları yaratmaya yönelmelidir. "Yaygınlaştırılmış"⁷⁷ ve "daraltılmış"⁷⁸ eğitim politikalarına karşı olan Nietzsche'ye göre olması gereken eğitim politikası, "kitlenin eğitimi"ni değil, "tek tek seçilmiş, büyük ve kalıcı eserler için donatılmış insanların kültürü"nü hedefleyen,⁷⁹ kendisini güçlendiren ve "kendine yeter olması"ni sağlayan⁸⁰ "yoğunlaştırılmış" eğitim politikasıdır. Öyleyse büyük siyaset dehalerin ortaya çıkmasını sağlayan yoğunlaştırılmış bir eğitim politikasına sahip olmalıdır. Yoğunlaştırılmış eğitim politikasının "hazırlayıcı insanları", "kahramanlığı bilgi arayışına vardırıran", kendi kendileriyle "savaşa savaşa" yaşayıp kendilerini aşmaya çalışan "bilgi peşinde koşma çağı"nın yönetici bireylerini hazırlarlar.⁸¹ İşte bu bireyler, "geleceğin tohumları", "tinsel kolonizasyonun gerçek sahipleri", "yeni devletlerin ve toplulukların yepyeni oluşumları"dır.⁸²

Nietzsche, dehalerin ortaya çıkmasına neden olan ikinci olgunun Eski Yunan'da görülen agon (Yun. yarış) kültürü yani yaratıcı yarış olduğunu düşünmektedir. Agon kültürünün dehaları yaratmataka başarısı, olumsuz

⁷² Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, (çev. İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları, İstanbul, 2011, ss.115-116.

⁷³ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.78.

⁷⁴ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, s.117.

⁷⁵ Friedrich Nietzsche, *Eğitimci Olarak Schopenhauer*, (çev. Cemal Atila), Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.54.

⁷⁶ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, ss.17-18, köşeli parantez bana aittir.

⁷⁷ Friedrich Nietzsche, *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2012, s.10, 28,

⁷⁸ a.g.y., ss.29-30.

⁷⁹ a.g.y., s.51.

⁸⁰ a.g.y., s.10.

⁸¹ Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), ss.171-172.

⁸² a.g.y., s.61.

özelliklerini denetleyerek insanı siyasal yönden yaratıcı bir yarışa sokması, yenenin yarışı bitirmek istemesi halinde, onu oylamayla kentten uzaklaştıran ostrakismos gibi kurumlarla yarışı sürdürecektir. Öğeleri içermesi ve birden fazla dehanın varlığının garanti altına almasıdır.⁸³ Sonuçta büyük siyaset birden fazla dehanın yarışmasına izin vermeli yani çoklu deha anlayışına sahip olmalı ve insanın olumsuz yanlarını yaratıcı bir yarışla ehlileştirerek dehayı toplumun hizmetine sunmalıdır.

Dehaları yaratacak üçüncü olgu demokrasidir. Demokrasiyi tiranlığın önleyicisi⁸⁴ olarak gören Nietzsche için koruyucu demokratik bir sistem, dehaların yaratılmasını sağlayan "tinsel bir hazırlık"tır.⁸⁵ Nietzsche'ye göre demokrasi dehaları yetiştirmekten vazgeçer, yalnızca koruyucu tedbirlere yönelik olarak uygulanırsa, "siyasal kurumların çöküş biçimi", "insanın küçülme biçimi" ve insanın "ortalama bir duruma getirilerek, değerinin düşürülmesi" anlamına gelir.⁸⁶ Elbette sıradan insanı üretmeye yönelik bir demokratik sistem, var olan itaati yeniden ürettiği ve hatta insanı sürüleştirdiği için küçük siyaset olarak adlandırılır.

Eğitim, yaratıcı yarış ve demokrasi ile dehaların yaratılmasına odaklanmış büyük siyaset, altyapısını hazırlamalı ve büyük siyaseti üretecek sınıfı oluşturmalıdır. Örneğin Nietzsche'ye göre Avrupa sorunu da "Avrupa'yı yönetecek yeni bir kastın yetiştirilmesi",⁸⁷ "daha yüce bir insan türü"nü ortaya çıkarılması⁸⁸ olarak bu yönde ele alınmalıdır. "Daha yüce insan türü"nü yaratacak "iyi ve sağlıklı aristokrasinin temel özelliği", "süse ve lüks gösterisine" dönmüş krallık olmadığı gibi; bir krallığın, bir devletin, bir topluluğun yönetici işlevi de değildir; o, "en yüksek yargılama makamı" olarak yönetim işlevinin anlamı olmalı; "topluma, toplum için değil de yalnızca seçilmiş varlık türlerinin kendilerini daha yüksek görevler, genel olarak daha yüksek varlıklara çıkardıkları bir alt yapı ve ön taslak" olarak bakmalıdır.⁸⁹

Büyük siyaset, yalnızca dehaları üretmekle kalmaz aynı zamanda dehalar tarafından yapılır. Dehaların yönetmesini meşru kılan özellik ise Nietzsche'nin siyasal kavramından gelir. Küçük siyaset yapanlar, var olan meşruiyet kanallarını kullanarak meşru olurlar. Büyük siyaset yapanlar, yani yeni bir itaat biçimi yaratacak emri verebilen dehalar ise "kendi"liğinden

⁸³ Friedrich Nietzsche, "Homeros'un Yarışı", *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.35-42.

⁸⁴ Friedrich Nietzsche, *Gezgin ile Gölgesi*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2013, s.140.

⁸⁵ a.g.y., ss.130-131.

⁸⁶ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.116.

⁸⁷ a.g.y., s.178.

⁸⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, s.598.

⁸⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.190.

yönetme hakkına sahip olur. Siyasal meşruiyetle pek derdi olmayan Nietzsche'ye göre bir siyasal topluluk olarak halk, kendisine emir verecek ve kendisini itaat ettirecek olanı bir sözleşme ile belirlemez; aksine halk emir-itaat ilişkisi üzerine kurulu bir "tecrübe"dir ve kendisine "emir verecek olanı arar".⁹⁰ Nietzsche'ye göre, halkın uyduğu gelenekler bile "yararlı olanı emrettiği için değil yalnızca emrettiği için" itaat edilen "üst düzeyde bir otorite"dir.⁹¹ Ayrıca ortalama insan kendisine bir "yasa koymak" istemez, yasayı "bir yerden almak, ya da bir yerde bulmak, ya da onun bir yerden kendisine emredilmesini" ister.⁹² Sonuçta emredenini arayan halk ile emir verebilen deha arasındaki ilişki siyasal meşruiyetin anahtarıdır: Yönetenler, "kibar davranışlarla" "sürekli olarak daha yüksekte oldukları, doğuştan emir verme gücü konusunda kendilerini haklı gösterdiklerinde" "yığınlar temelde her çeşit köleliğe hazırdırlar".⁹³ En iyi olan hükmeder ya da hükmetmek ister; başka bir deyişle hükmeden en iyidir ya da en iyi olmalıdır.⁹⁴

Nietzsche her ne kadar varolduğundan beri insanların "koşulsuz itaat" ettiklerini kabul etse⁹⁵ de deha ile halk arasında bir uyumun bulunması gerektiğini göz ardı etmez. Ona göre koşulsuz itaat etmek, uyum anlamına gelmez. "Birbirleri için yaratılmış" halk ile deha arasındaki uyum, onların birbirleriyle mücadelelerinden ve birbirlerinden yararlanmalarından oluşur, ne halk bir sürü ya da anlamsız bir kalabalık, ne de deha halkın angaryasına koşulacak bir bireydir.⁹⁶ Dolayısıyla yalnızca dehanın emir vermesiyle ve halkın da bu emre itaatiyle büyük siyaset yapılmış olmaz, deha ile halkın ve emir ile itaatin bir uyum içinde olması gerekir. Sonuçta, büyük siyaset deha ile halk arasındaki uyumu gözetmelidir.

Büyük siyasetin en önemli özelliği birleştirme ve bütünleştirme siyaseti olmasıdır çünkü Nietzsche'ye göre birleştiren ya da bütünleştiren siyasetler yeni itaat biçimleri yaratan ve yeni emirlere gereksinim duyan siyasetlerdir. Birlik siyaseti, Nietzsche'nin ilk yazılarından itibaren Almanya'nın birliğini sağlamış "kendisiyle aynı korkuları yaşamakla kalmayıp parti siyasetini, sosyalizmi ve parlamentarizmi reddeden" Bismarckçı Prusyalılık ve ulusçuluk ile beraber görülmektedir.⁹⁷ Daha sonraki yazılarında birlik siyaseti, kozmopolit bir kültür anlayışı ile Avrupa birliği siyaseti diyebileceğimiz daha

⁹⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.240.

⁹¹ Friedrich Nietzsche, *Tan Kızılığ*, (çev. Özden Saatçi), Say Yayınları, İstanbul, 2003, ss.19-20.

⁹² a.g.y., s.83.

⁹³ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.54.

⁹⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s.238.

⁹⁵ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.110.

⁹⁶ Nietzsche, *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*, ss.95-96.

⁹⁷ Cameron ve Dombowsky, a.g.y., s.3

geniş bir zemine doğru evrilmiştir.⁹⁸ “Vatan toprağı tiryakiliğinin” yenilmesi gereken bu evrilmeye, insanları birbirine benzeştiren ve uluslar üstü göçebe bir insan tipi” ortaya çıkaran demokratik süreçlerin “fizyolojik” etkisi büyüktür.⁹⁹ “Avrupalı oluş süreci”, milliyetçilikle, anarşizmle ya da insanı “yetenekli sürü insanı” durumuna getiren demokratik süreçlerle geriye döndürülebilir ancak “Avrupa'nın demokratikleştirilmesi” yalnızca fizyolojik değil tinsel olarak da “zalimlerin yetiştirilmesinin istek dışı düzenlenişi” anlamına da gelir.¹⁰⁰ Nietzsche'ye göre birleştirmeye ve bütünleştirmeye yönelik büyük siyaset, istemese de kendisine emir verecek bir deha sınıfının oluşmasına neden olmaktadır.

Dahası, Avrupa'da süregelen demokratikleşme halklara hizmet eden diplomatlara odaklanmış bir siyaset yapılanmasına neden olmasının yanında,¹⁰¹ Avrupalı'ya “dünya kültürünün tamamını yönetmek ve denetlemek” görevini de yüklemektedir.¹⁰² Nietzsche için büyük siyaset, belli ki yalnızca Avrupa için sınırlı değildir, aynı zamanda o, Avrupa'da başlayıp tüm dünyaya yayılan bir birleştirmenin ve bütünleştirmenin siyasetidir.

Dünya siyaseti olarak büyük siyaset “bir tek isteme”nin, başka bir deyişle “yeryüzünü ele geçirme kavgası”nın siyasetidir; küçük siyaset ise “küçük devletlerin, hanedanlıkların, demokrasilerin bölünmüş istemeleri”nin siyasetidir.¹⁰³ “Avrupa'nın sağlığını bozan” ulusalcılık “ufacık devletler”in “ufacık siyaseti”ne neden olurken, “dünyayı yönetme düşüncesiyle Avrupa'yı birleştirebilecek, siyasal ve iktisadi alanda birleşmiş bir Avrupa yaratabilecek yeterlilikte” olan büyük siyaset, “ulusları yeniden birbirine bağlayacak yeterli büyüklükte bir ödev” olarak anlaşılmalıdır.¹⁰⁴ “Büyük görev ve soru” dünyanın bir ırk ya da bir halk olarak değil de bir bütün olarak nasıl yönetileceğidir.¹⁰⁵ Bu yönetim, yalnızca insanın ihtiyaçlarına yönelmiş, güvenli, tehlikesiz, rahat bir yaşamı inşa etmemeli ya da Nietzsche'nin deyişiyle “evrensel bir yeşil otlak” alanı sağlamamalı; eşitlik ve acıma öğretilerine sahip “sürü hayvanı” arzularını kullanarak “en yüksek tinsellikte ve istenç kuvvetinde insan türü için değerleri tersine çeviren” bir anlayışa sahip olmamalıdır.¹⁰⁶

Büyük siyasetin başka bir özelliği, mevcut itaat biçimlerini keskinleştiren ya da yetkinleştiren bir siyaset olmamasıdır. Zenginler, fakirler

⁹⁸ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, ss.301-302.

⁹⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, ss.166-167.

¹⁰⁰ a.g.y., ss.167-168.

¹⁰¹ Nietzsche, *Gezgin ile Gölgesi*, ss.140-141.

¹⁰² a.g.y., s.59.

¹⁰³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.130.

¹⁰⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.110.

¹⁰⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, s.595.

¹⁰⁶ a.g.y., ss.595-597.

ve partiler etrafında kurulmuş bir demokratik sistemin eleştirisi bunun ilk örneği olarak verilebilir. Nietzsche'ye göre mevcut demokrasi anlayışı "varlıksızlar, zenginler ve partiler" in siyaset yapmasını engellemeli; zenginlerin ve fakirlerin elinden oy hakkını almalı ve "partilerin organize edilmesini hedefleyen her şeyi" engellemelidir.¹⁰⁷ Demek ki Nietzsche'ye göre zenginlerin, fakirlerin ya da zenginlik ile fakirlik üzerine kurulmuş partilerin siyaseti, zenginliği ve fakirliği yeniden üretmekten, yeniden üretilmiş zenginlik ve fakirliğin mevcut ideolojilerle yeniden siyasetini yapmaktan başka bir şey değildir; böylece garanti edilmesi gereken düşünsel ve iktisadi bağımsızlık engellenmekte, efendiler daha fazla efendi olmakta, köleler ise daha fazla köleliğe doğru itilmektedir. Büyük siyaset düşünce, vicdan ve iktisadi özgürlüğü sağlamak ve garanti altına almak zorundadır.

Bu konuda verilecek ikinci örnek Nietzsche'nin "kitlelerin büyük adamı" adı altında betimlediği siyasi figür ve onun siyasi anlayışıdır. "Koşullar neyi gerektiriyorsa" o özelliklere sahip olan "kitlelerin büyük adamı", güçlü irade sahibi bir siyasetçi izlenimini yaratarak¹⁰⁸ kitleleriyle arasında bir güç kırdöngüsü oluşturur ve kendi iktidarıyla birlikte kitlenin itaatini yeniden üretip keskinleştiren küçük siyasetin siyasi bir figürü haline gelir. Büyük siyaset "kitlelerin büyük adam"larıyla değil, dehalarla yapılır

Daha önce Nietzsche'nin siyasette halk ile deha arasındaki uyumu gözettiği gösterilmişti. Deha kendi başına siyaset yapan ve halkı umursamayan biri değildir. Bunun yanında, yaygın kanının aksine, Nietzsche'ye göre halk ya da toplum da bir sürü değildir. Ancak Nietzsche için uzaklık pathosunu tahrir ederek, *Rangordnung*'u kural dışına çıkararak, yöneten ile yönetilen arasındaki uzaklığı ortadan kaldırıp topluma sürü olarak bakan ya da toplumu sürüleştirmeye çalışan küçük siyasetler vardır. Örneğin efendi ile uşak kavramlarını yadsıyan demokrasi, sosyalizm ve anarşizm sürü ahlakının siyaseten dile gelmesidir.¹⁰⁹ Tek tip insan yaratmaya çalışan demokratik hareketlere, siyasal kurumların çöküşü, insanın küçülmesi, değersizleştirilmesi ve sıradanlaştırılması olarak bakan¹¹⁰ Nietzsche için "toplumcu ahmakların" ve "düz kafalıların" sosyalist ve demokratik bir toplumla "geleceğin insanı" olarak dayatmaya çalıştıkları "toptan soysuzlaşma", insanın "yetkin bir sürü hayvanına" doğru gidişinden, küçülmesinden ve "eşit haklara ve savlara sahip cüce insana doğru hayvanlaşması"ndan başka bir şey değildir.¹¹¹ Getirdiği eşitlik anlayışıyla uzaklık pathosunu tahrir etmesinden ve *Rangordnung*'u kural dışına çıkarmasından dolayı demokrasiyi, sosyalizmi ve anarşizmi kıyasıya

¹⁰⁷ Nietzsche, *Gezgin ile Gölgesi*, ss.141-142.

¹⁰⁸ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, s.291.

¹⁰⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, ss.114-115.

¹¹⁰ a.g.y., s.116.

¹¹¹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.117.

eleştiren Nietzsche, liberalizmi de özgürlük anlayışından dolayı eleştirmektedir. “Her nesneyi küçük, korkak ve tadına bakılır duruma getiren”, “egemenliği ele geçirme uğruna istencin tabanını oyan” ve “özgürlüğü bir baskı yönetimine dönüştüren” liberalizm de Nietzsche’ye göre “sürü hayvanı olarak utkuya ulaşır” ve “sürünün-hayvanlaştırılması” anlamına gelir.¹¹²

Nietzsche, toplumu sürüleştirmeye çalışan partili parlamenter siyaseti de büyük siyasetin tam karşısında konumlandırmaktadır. Ona göre parlamento, “buyurucu”ların yerine geçmiş “kurnaz sürü insanların”, “halkın birinci hizmetçisi” ya da “ortaklaşa refahın aracı” gibi “sürü düşünme biçimi” ve “sürü özdeyişleri”yle oluşturduğu birlikteliktir.¹¹³ Kitle partileri ise, parti siyasetini bilgelikten üstün tutup “toplumun esenliği sorununu” her durumda parti çıkarları için kullanarak,¹¹⁴ birbirlerine karşı yaptıkları ya da yapmadıkları “önemli şeyler” üzerinden besledikleri düşmanlıklarını “parti geleneği” haline getirerek,¹¹⁵ kendisi ile kitlesi arasında birbirlerinin “cesaret”lerini ve itaatlerini kısırdöngü biçiminde üreten bir “sürü” ilişkisini dayatarak,¹¹⁶ “kitleleri etkileme niyeti” ile “ilkelerini büyük aptallık freksleri”ne dönüştürerek,¹¹⁷ küçük siyaset yaparlar. Belli ki Nietzsche, yalnızca insanın zorunlu ihtiyaçlarına odaklanmış hizmet anlayışına dayalı bir parlamentoyu ve bu anlayışla kurulmuş parlamentonun bileşenleri olan siyasi partileri sürüleştirci politikalarından ötürü küçük siyaset alanına sokmaktadır.

275

Nietzsche’nin yazılarında tüm ideolojiler küçük siyaset olarak eleştirilmiş olsa da en ayrıntılı ve olumsuz eleştiri sosyalizme yapılmıştır. Bu olumsuz eleştirilerin ilk nedeni sosyalizm hastalığını üreten devrimcilerin ve burjuvaların, bu hastalığın nedeni olan birbirlerinin toplumsal ve siyasal koşullarını kimi zaman kısırdöngüsel kimi zaman da şansa dayalı olarak üretmesidir.¹¹⁸ İkincisi ise sosyalizmin yeni bir itaat biçimi yaratamamış olması, başka bir deyişle “despotizmin küçük kardeşi” olması ve bilinen tüm devletleri ortadan kaldırmak üzere hepsinden daha “mutlak” bir devlet kurmak istemesidir.¹¹⁹

Son olarak büyük siyaset devleti sönmüldiren bir siyasettir. Nietzsche devletin olumsuz yönlerinin uzunca bir betimlemesini ardından

¹¹² Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, ss.96-97.

¹¹³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s.111.

¹¹⁴ Nietzsche, *Tan Kızılığ*, s.137.

¹¹⁵ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, (çev. Nilüfer Epçeli), 2.Kitap, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.119.

¹¹⁶ Nietzsche, *Tan Kızılığ*, s.224.

¹¹⁷ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, s.279.

¹¹⁸ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 2.Kitap, s.116.; Nietzsche, *Tan Kızılığ*, ss.158-160.; Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Ahmet İnam), ss.53-54.

¹¹⁹ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, ss.299-300.

üstüninsanı devletin bittiği yere konular.¹²⁰ Nietzsche üstüninsanı devletin bittiği yerde başlatarak, devletin sönümlenmesinin yanı sıra, uzaklık pathosunun uçları arasındaki gerilimin enerjisini sağlayan devlet şiddetinin de dönüşmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç

Nietzsche'nin siyasal düşüncesinde uzaklık pathosu, insanın hem kendi içinde olan uzaklığını hem de başkalarıyla olan uzaklığını anlamlandıran, siyasi bir şiddetle yaratılmasının yanında, siyasi bir şiddetle korunup sürdürülen, her yeni tasarımında insanın kendisini aşmasını gerektiren, bu yolla insanın birinci ve ikinci doğalarını belirleyen, değerleri yaratan, bu değerlerin tasarlanmasıyla *Rangordnung*'u kuran, büyük siyaseti ve küçük siyaseti anlamlandıran merkezi bir kavramdır. Nietzsche'nin siyasal kavramı da uzaklık pathosu üzerine kuruludur.

Nasıl ki Etienne de la Boétie *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*'inde iktidarın özünü açıklarken siyasal düşüncesini gönüllü kulluk kavramı üzerine yalın bir dille kurmuşsa,¹²¹ Nietzsche de siyasal kavramını, uzaklık pathosunun bir sonucu olarak, itaat edenin emreden karşısındaki en yalın durumuyla, "köleleştirme biçimi"yle¹²² anlatmaktadır. Nietzsche'ye göre bizim toplumlarımızı tehdit eden şey "kölelik kuramı eksikliği"dir.¹²³ Ona göre tüm itaat biçimleri öyle ya da böyle köleliktir ve yalın bir dille anlatacak olursak, bir ucunda köle öteki ucunda efendi bulunan uzaklık pathosu, insanlığı yüceltecek biçimde yeniden tasarlanacaksa, bu tasarım efendilik temel alınarak değil, kölelik temel alınarak yapılacaktır. Dolayısıyla Nietzsche'de siyasal kavramı, daha teknik bir dille anlatılacak olursa, yeni bir itaat biçiminin yaratılması, değilse üretilmesi olarak kurgulanabilir. Nietzsche'ye göre yeni bir uzaklık pathosunun yaratılması, yeni bir itaat biçimi yaratılması; mevcut uzaklık pathosunun yeniden üretilmesi ise mevcut itaat biçimlerinden birinin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir.

Nietzsche'de siyasal ilişki, toplumdaki "diğer ilişkilerin en güçlü modeli"¹²⁴ olduğundan, diğer tüm ilişkileri belirlemektedir. Yeni bir itaat biçimi yaratmak, değilse mevcut itaat biçimlerinden birini üretmek olarak kurgulanmış Nietzsche'deki siyasal kavramı da bu ilişkinin ifadesi olarak toplumdaki diğer tüm ilişkileri belirleyici bir kavramdır. Bu nedenle Nietzsche

¹²⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, ss.72-75.

¹²¹ Etienne de La Boétie, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*, (çev. Mehmet Ali Ağaoğulları), İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

¹²² Nietzsche, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), s.256.

¹²³ Nietzsche, "Yunan Devleti", s.23.

¹²⁴ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 1.Kitap, s.286.

için yeni bir itaat biçimi yaratarak toplumu yeniden biçimleyecek büyük siyaset ile mevcut itaat biçimlerini yeniden üreterek ya da ortadan kaldırarak toplumun mevcut ilişkilerini yeniden üreten ya da yok edip toplumu sürüleştiren küçük siyaset vardır.

Büyük siyaset, yeni itaati yaratacak yeni emirleri veren deha siyasetidir. Bu nedenle, bir yönüyle büyük siyaset eğitim, yaratıcı yarış ya da demokrasi gibi siyasal araçlarla dehaları yaratan bir siyaset; diğer yönüyle de yerelde birlikten ve bütünlükten başlayarak ulusları birbirine bağlayan, kısacası insanlığı birleştiren ve bütünlükten, dünyayı yönetmeye yönelik bir deha siyasetidir. En iyi olduğu için yöneten, yönettiği için de en iyi olan dehaların siyaseti, dünyayı yönetmeye zorunlu bir siyasettir çünkü Nietzsche'ye göre her birleşme ve bütünlük insanlığın gücünü artırırken, tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesinin, başka bir deyişle yeni bir itaat biçiminin yaratılmasının siyasetidir.

Yeni bir itaat biçimini yaratmak değilde onu başka bir biçimde yeniden üretmek ya da yok etmek üzerine yapılan siyasetler küçük siyaset olarak adlandırılmıştır. Nietzsche'ye göre, en yalın ifadeyle köleliği, teknik bir dille itaati ortadan kaldırmak ya da reddetmek, insanı birincil siyasal doğasına doğru itmek, başka bir deyişle sürüleştirmek anlamına gelir. Bunun yanında mevcut itaat biçimlerinden birini kullanarak daha fazla efendilik ya da daha fazla kölelik yapmaya ya da yaptırmaya çalışan siyasetler de insanın birincil siyasal doğasını yetkinleştirmek ya da insanı "yetkin sürü hayvanına" doğru dönüştürmek olarak ele alınır ve küçük siyaset olarak adlandırılırlar. Bu nedenle Nietzsche, eşitlik, özgürlük, kardeşlik, "kitlelerin büyük adamı" gibi söylemlerin üzerine kurulmuş tüm siyasetleri iki yüzlü olarak nitelendirmiş, siyasetini bu kavramlar üzerine kuran çağının mevcut ideolojilerini kıyasıya eleştirmiştir. Demokrasi, sosyalizm, anarşizm, liberalizm, muhafazakarlık gibi ideolojilerle yapılan siyasetleri de insanları sıradanlaştırdığı, yöneten ile yönetilen arasındaki itaati kısırdöngü halinde yeniden ürettiği, daha fazla efendileştirdiği ya da köleleştirdiği, yalnızca insanların zorunlu ihtiyaçlarına yönelik hizmeti merkeze aldığı, kitlelerin ya da büyük adamların peşine takıldığı, toplumu sürüleştirdiği için eleştirmiştir.

Sonuç olarak Nietzsche, siyasete yaklaşımında ya da döneminin siyasal olaylarını yorumlamada insan gereksinimlerine hizmet olarak sunulmuş sıradan politikalara karşı deha politikalarını, reaktif muhalif politikalara karşı proaktif belirleyici politikaları, kısırlaştırıcı düşmanlık ve hınc politikalarına karşı yarışmacı politikaları, parçalayıcı ve sürüleştirci politikalara karşı bütünlükçü ve birleştirici politikaları, daha kısaca ve kendi terimleriyle anlatacak olursak küçük siyasete karşı büyük siyaseti savunmuştur. Nietzsche'yi belli bir ideolojinin taraftarı ya da sahibi olarak göstermek yerine,

Nietzsche'de Siyasal Kavramı
Oğuz TIRPANLI

yapıtlarının tümünü araştırıp inceledikten sonra, onun yazılarının yardımıyla kurulacak bir siyasal kavramı ile düşünsel dünyasına yaklaşmak, onun siyasal düşüncesini anlamak için daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Cameron, Frank ve Dombowsky, Don, *Political Writings of Friedrich Nietzsche*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- La Boétie, Etienne de, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*, (çev. Mehmet Ali Ağaoğulları), İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soykütüğü*, (çev. Zeynep Alangoya), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nietzsche, Friedrich, *Deccal*, (çev. Ayça Kaya), Say Yayınları, İstanbul, 2012.
- Nietzsche, Friedrich, *Ecce Homo*, (çev. İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nietzsche, Friedrich, *Eğitimci Olarak Schopenhauer*, (çev. Cemal Atila), Say Yayınları, İstanbul, 2006.
- Nietzsche, Friedrich, *Gezgin ile Gölgesi*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2013.
- Nietzsche, Friedrich, *Güç İstenci*, (çev. Nilüfer Epçeli), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Nietzsche, Friedrich, "Homeros'un Yarışı", *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe* içinde, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2011, ss.35-42.
- Nietzsche, Friedrich, *İnsanca, Pek İnsanca*, (çev. Cemal Atila), 1.Kitap, Say Yayınları, İstanbul, 2004.
- Nietzsche, Friedrich, *İnsanca, Pek İnsanca*, (çev. Nilüfer Epçeli), 2.Kitap, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- Nietzsche, Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2003.
- Nietzsche, Friedrich, *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2012.
- Nietzsche, Friedrich, *Putların Alacakaranlığı*, (çev. İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları, İstanbul, 2002.
- Nietzsche, Friedrich, *Şen Bilim*, (çev. Levent Özşar), Asa Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003.

Nietzsche'de Siyasal Kavramı
Oğuz TIRPANLI

Nietzsche, Friedrich, *Şen Bilim*, (çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Tan Kızılığ*, (çev. Özden Saatçi), Say Yayınları, İstanbul, 2003.

Nietzsche, Friedrich, *Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, (çev. Nejat Bozkurt), Say Yayınları, İstanbul, 2003.

Nietzsche, Friedrich, "Yunan Devleti", *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe* içinde, (çev. Gürsel Aytaç), Say Yayınları, İstanbul, 2011, ss.19-29.

Peters, Francis E., *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, (çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2004, ss.281-86, "páthos" maddesi.

Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı*, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul, 2012.